
UDK 801.42:316.77
808.62-42:316.77

Izvorni znanstveni rad

Prihvaćeno 24.06.1996.

Damir Horga
Filozofski fakultet, Zagreb

TEČNOST GOVORA U ELEKTRONIČKIM MEDIJIMA

SAŽETAK

Tečnost se govora definira stupnjem lakoće govornog planiranja i izvođenja. Različiti se govorni stilovi (čitani i govoreni, spontani i pripremljeni, formalni i neformalni) razlikuju po tečnosti. Iako se tečan i netečan govor intuitivno lako razlikuju, parametri koji ih razdvajaju mogu se pripisati različitim konceptualnim, jezičnim i govornim razinama. Prekidi tečnosti govora nastaju zbog nesavršenog planiranja ili izvođenja govora i najčešće se manifestiraju kao oklijevanja, ispravljanja ili "izgovorne pogreške".

U spontanom se govoru stanovit stupanj netečnosti prihvaća kao prirodan ako je usklađen s prirodnim mehanizmima za obradu govornih obavijesti slušača. Otvaranjem elektroničkih medija za spontani govor smanjena je tečnost, ali povećana prirodnost njihova govora. Postavlja se pitanje u kojoj mjeri valja uskladiti prirodnu spontanost govora s njegovom izgrađenošću, a time i s tečnošću govora da bi govor istodobno imao svojstva prirodnog ali i javnog i kultiviranoga govora.

U radu se klasificiraju i opisuju različiti oblici narušavanja govorne tečnosti u emisijama lokalnog radija i državne televizije.

Ključne riječi: *tečnost govora, elektronički mediji, stanke u govoru*

1. UVOD

Dobar govor javnih elektroničkih medija moguće je odrediti na osnovi njegovog komunikacijskog dometa i efikasnosti. Neka psiholingvistička istraživanja otkrivaju govorna svojstva i njihove međusobne odnose koji su poželjni u pojedinim vrstama javnog elektroničkoga govora. U jednom je istraživanju (Skarić 1982) na temelju reprezentativnog uzorka od 442 ispitanika ocijenio da bi se tadašnja Zagrebačka televizija morala "**orijentirati na spontan, jednostavan, prirodan, gledaocu izravno upućen, promišljen, živahan, zanimljiv, logičan, tečan, pravilan i ugodan način kazivanja**".

Na osnovi takvih istraživanja, ali i općih komunikacijskih načela postavljeni su modeli dobrog javnog govora (Škarić 1982, Horga 1989) prema kojima bi takav govor morao imati sljedeća svojstva:

1. **govornost** - otklonjena je stvarna ili mentalna prisutnost pisanog teksta,
2. **tečnost** - govor bez zastajkivanja, oklijevanja, zamuckivanja,
3. **osobnost** - govor je proživljen kroz osobnost govornika,
4. **jezična pravilnost** - poštuje se jezični i ortoepski standard,
5. **logičnost** - govor je građen na kategorijama logičnog mišljenja,
6. **poetičnost** - govor se gradi na slikovitosti izraza i različitim oblicima poetičkih figura,
7. **informativna odmjerенost** - govor je usklađen sa stajališta odnosa novoga i poznatoga,
8. **kommunikacijska otvorenost** - govornici pristaju na otvorenu razmjenu govornog sadržaja,
9. **fatičnost** - govorom se uspostavlja i održava kontakt sa slušateljem,
10. **tolerantnost** - prihvaćanje stanovitog stupnja nestandardnih, dijalektalnih govornih oblika,
11. **kultura slušanja** - spremnost da se sasluša i razumije sugovornika,
12. **eufoničnost** - kultiviranost glasa i
13. **kontroliranost** - govornik ispravlja svoj govor u onoj mjeri u kojoj to zahtijeva dobra komunikacija.

Vjerojatno bi se ovom modelu mogla dodati još neka svojstva nužna u dobrom govoru, ali ga je isto tako moguće reducirati na Griceov model (prema Levinsonu 1983), prema kojem efikasan govor mora imati svojstva kooperativnosti, istinitosti, odmjerенosti količine obavijesti, relevantnosti i jasnoće izlaganja.

Iz ovako prikazanog modela vidljivo je da dobar govor uključuje i dvije osobine koje se mogu međusobno isključivati: govornost i tečnost. Govornost pretpostavlja spontanost, nepostojanje pisanog teksta i govorno planiranje u trenutku govorne proizvodnje. Tečnost pretpostavlja proizvodnju govora s lakoćom, bez oklijevanja, pogrešaka i ispravljanja, a to znači stanovit stupanj pripremljenosti. Dakle, dobra govornost nužno ima određen stupanj netečnosti.

Hrvatski su elektronički mediji posljednjih godina nedvojbeno povisili razinu govornosti u svojim emisijama. Ta se nastojanja mogu uočiti i prije 1990. godine, no uvođenjem višestranačkog političkog sustava u kojem su dijaloški oblici (okrugli stolovi, suprostavljanje stranaka u izbornoj kampanji, kontakt-emisije, prijenosi sjednica Sabora) postali u medijima vrlo važni i česti. Može se reći da je nastupilo kvalitativno novo razdoblje u medijskoj govornosti, što je nužno snizilo razinu govorne tečnosti jer se povećala količina spontanog, nepripremljenoga govora u medijima. Nepripremljeni su se govornici našli u

situaciji da tečno govore u javnosti, a da nisu prošli neke oblike govorničkog školovanja, što je prirodno za našu sredinu s općenito niskom razinom govorne kulture. Postavlja se pitanje u kojem su odnosu danas govornost i tečnost u našim elektroničkim medijima.

2. PROBLEM

U ovom se istraživanju uspoređuje tečnost u dvije vrste elektroničkih medija: na jednom okruglom stolu prvog programa HTV i u razgovoru na jednoj lokalnoj radio postaji, dakle, uspoređuje se tečnost dvaju govornih stilova (Kohler, 1995).

Pogreške u govoru koje čine osnovu oklijevanja, a time i netečnosti, uobičajeno se klasificiraju na sljedeći način: 1. prazna stanka, 2. nefonematizirana ozvučena stanka, 3. ponavljanje, 4. pogrešni početak (s ispravljanjem), 5. pogrešni početak (bez ispravljanja), 6. ispravljanje, 7. poštapalice, 8. zamuckivanje i 9. izgovorne pogreške.

U ovom su radu oklijevanja podijeljena na sljedećih pet kategorija:

1. prazna stanka (PRST)

Ja sam čitao // njegov // neki // intervju // nedavno // di // mislim u "Standardu" // on kaže ...

2. nefonematizirana ozvučena stanka (NEFS),

Hm, mi moramo biti svjesni da su ta izvješća, tu se spominju, predstavnika za tisak, **hm**, Ujedinjenih naroda...

3. pogrešni početak i ispravljanje (POPR),

Ja mislim da je... U prvom redu valja imati na umu to da u zemlji kao što je Britanija...

4. ponavljanje (PONA),

Gdje je izražena bojazan da će **taj se, ta se, taj se** sukob proširiti **na, na** balkansko područje.

5. poštapalica (POŠT)

Mora se ocijeniti da **hm** koliko je ona teška, **ovaj, mislim**, koliko posljedica za sobom povlači ...

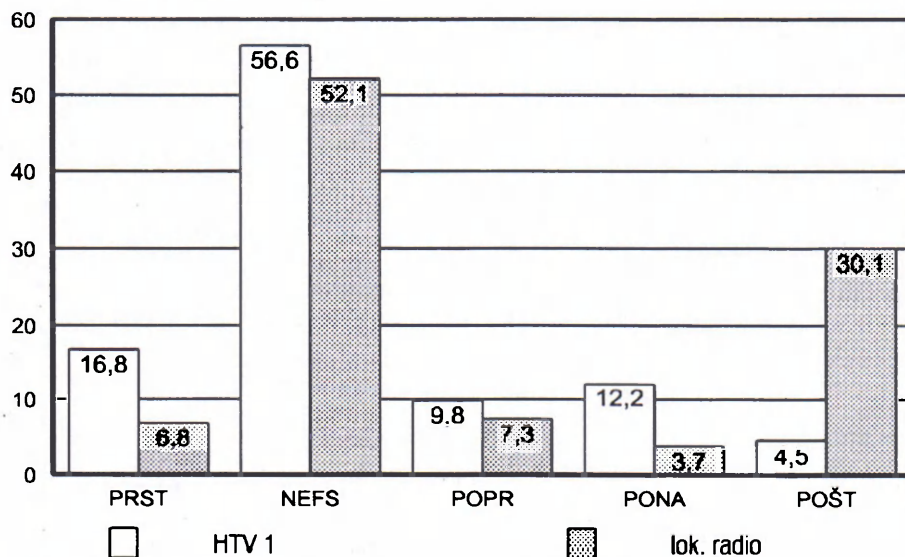
Analizirano je po 50 minuta govora u emisiji HTV i lokalnog radija. U svakoj je emisiji sudjelovalo po šest govornika i svaki je govorio oko 8 minuta. Pri preslušavanju zvučnog zapisa izbrojana su oklijevanja za svakoga govornika i izračunati neki parametri koji određuju karakteristike govora sa stajališta njegove tečnosti.

3. REZULTATI I RASPRAVA

Rezultati analize prikazani su u tablici 1 i na slici 1.

Vrsta oklijevanja	HTV		RADIO	
	Broj	%	Broj	%
PRST	63	16,8	30	6,8
NEFS	213	56,6	228	52,1
POPR	37	9,8	32	7,3
PONA	46	12,2	16	3,7
POŠT	17	4,5	132	30,1
Ukupno	376	99,9	438	99,9
TG-sek	2982		3036	
TG-min	49,7		50,6	
UO-sek/okl	7,9		6,9	
UO-okl/min	7,6		8,4	

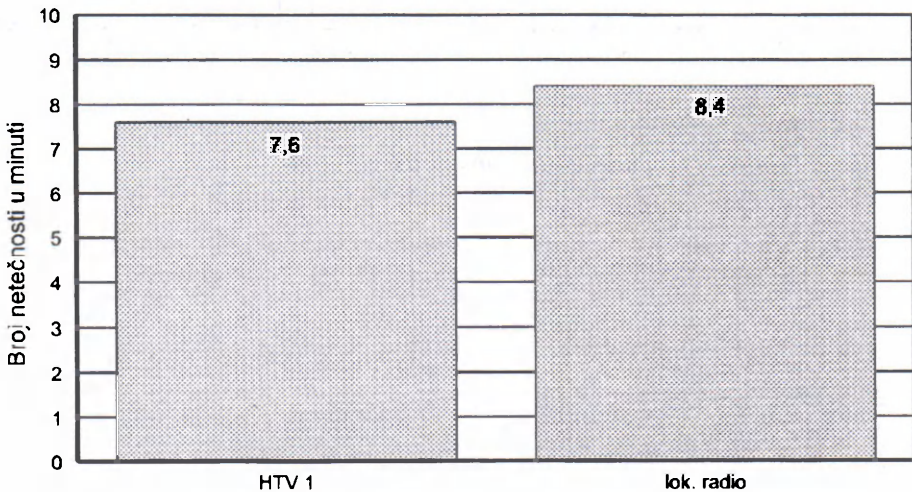
Tablica 1. Broj i postotak oklijevanja, trajanje govora (TG) i učestalost oklijevanja (UO) za šest govornika u spontanom govoru na HTV i na lokalnom radiju.



Slika 1. Struktura različitih vrsta netečnosti na HTV i lokalnom radiju.

Usporedba rezultata tečnosti na HTV i lokalnom radiju pokazuje da postoji razlika u strukturi netečnosti u ove dvije emisije. Za obje je emisije karakteristično da je najveći postotak (oko 55%) nefonematiziranih segmenata i oni su tek nešto malo više zastupljeni na HTV. Druge su netečnosti rjeđe zastupljene, ali one pridonose razlici u strukturi netečnosti u ove dvije emisije. Tako su u emisiji HTV češće prazne stanke, popravljanja i ponavljanja, a na lokalnom radiju poštapalice. Izračunavanjem hi-kvadrata ustanovljeno je da u strukturi netečnosti između ovih dviju emisija postoji statistički značajna razlika (hi-kvadrat = 13.3 na razini značajnosti $p = 0.01$). Toj razlici najviše pridonosi razlika u uporabi poštapalice koje su češće na radiju i praznih stanki i ponavljanja koja su češća na HTV.

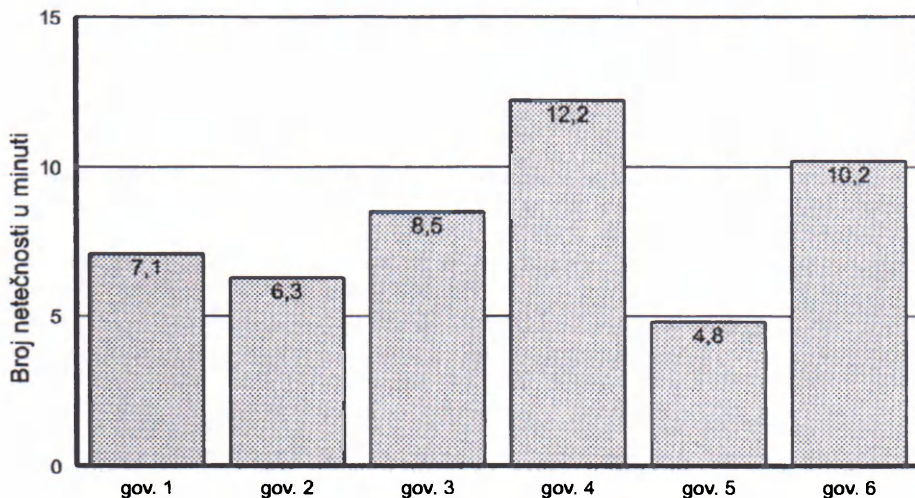
Ove se dvije emisije razlikuju i po učestalosti pojavljivanja netečnosti koja se na HTV pojavljuje svakih 7.9, a na radiju svakih 6.9 sekundi, ili na HTV se u jednoj minuti pojavi 7.6, a na radiju 8.4 netečnosti u minuti (Slika 2). Primjer govorne emisije na postaji BBC, koja je trajala 20 minuta, pokazuje da je učestalost netečnosti 6.0 u minuti, odnosno jedna netečnost javlja se svake 10.3 sekunde, što je znatno manje nego u našim primjerima. Te bi rezultate valjalo provjeravati na mnogo većim uzorcima govora da bi se moglo izvoditi uopćene zaključke.



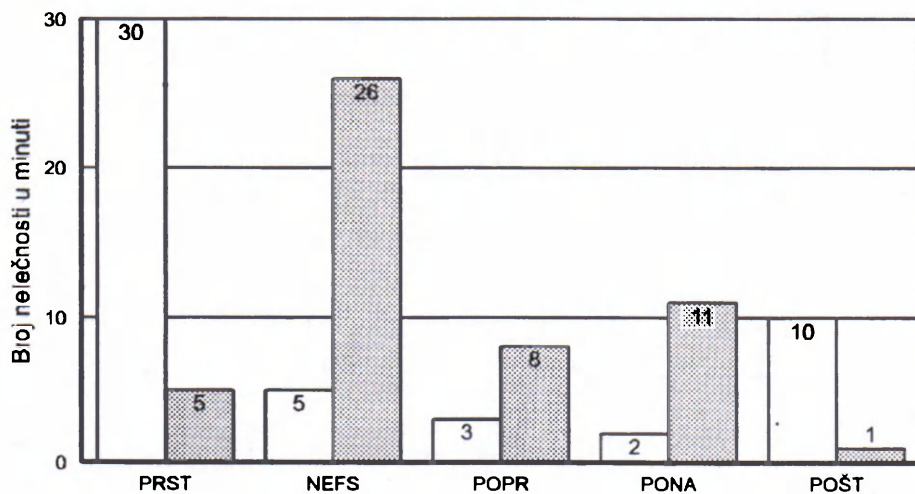
Slika 2. Prosječan broj netečnosti u jednoj minuti: HTV 1, lokalni radio

Govornici se međusobno razlikuju i po učestalosti netečnosti i po njihovoj strukturi. Na slici 3. prikazana je učestalost netečnosti za šest HTV govornika i vidljivo je da se kod najtečnijeg govornika u minuti pojavljuje samo 4.8 netečnosti, dok se kod najmanje tečnoga govornika taj broj penje do 12.2 netečnosti u minuti. S druge strane govornici razvijaju različite strategije u govornoj proizvodnji tako da se razlikuju po strukturi netečnosti. Na slici 4. prikazana je struktura netečnosti za dvojicu govornika iz koje se vidi da

govornik 4 rabi prazne stanke, a govornik 5 nefoncmatizirane ozvučene stanke. Razlikuju se i u broju drugih netečnosti.



Slika 3. Prosječan broj netečnosti u minuti za 6 govornika



Slika 4. Broj različitih vrsta netečnosti kod govornika br. 4 i br. 5

Na kraju moguće je ovo razmatranje rezultata zaključiti s nekoliko tvrdnji:

1. Promatrane emisije HTV i lokalnog radija razlikuju se u strukturi i učestalosti govornih netečnosti. Manja učestalost netečnosti na HTV može se objasniti time što su to bili iskusni javni govornici koji su sudjelovali u razgovoru uz maksimalnu koncentraciju i iako je s informacijskog stajališta njihov govor bio informativniji, oni su uspjeli postići veći stupanj tečnosti. Veći broj praznih stanki i popravljanja (tj. preciziranja ili traženja pravog izraza) upućuje na taj povećani stupanj koncentracije, a mali broj poštapalica na kultiviranost govora. U emisiji lokalnog radija veliki broj poštapalica označuje opušten stil govora i manji stupanj njegove kultiviranosti.

2. Netečnosti koje se pojavljuju u govoru normalnih govornika pokazuju da se normalni govornici u nekim dijelovima svojega govora ponašaju kao osobe pogođene afazijom. Govornici se međusobno razlikuju i po učestalosti netečnosti i po njihovoj strukturi. Vjerojatno bi temeljitija analiza pokazala neke razlike i u dijelovima govornog iskaza koji uzrokuju netečnosti i koja su to mjesta u sintaktičkom slijedu na kojima se netečnosti pojavljuju. Prethodna su istraživanja pokazala da su to obično mjesta koja govorniku daju vremena za izbor između mogućih leksičkih alternativa (Mahl, Schulze, 1972).

3. Iako je bilo rečeno da je na ovom istraživanju teško izvoditi jako uopćene zaključke, vjerojatno se ovaj trenutak u hrvatskim elektroničkim medijima može ocijeniti kao trenutak pojačane govornosti, što je dobro, u kojem su se našli retorički nespremni govornici, što ipak rezultira prevelikom netečnošću, što nije dobro. Stoga su programi kultiviranja govora na svim obrazovnim razinama, a osobito za profesionalne govornike, nužni da se govornost i tečnost govora u javnim elektroničkim medijima dovedu na pravu mjeru i pridonesu komunikacijskoj efikasnosti javnoga govorenja.

LITERATURA

- Horga, D.** (1989). Kultura govora i masovni mediji. U Stefanovski, Lj., M. Mišić i M. Madžar (Urednici) *Jazikot i kultura*. Skopje, 25-31.
- Kohler, K.J.** (1995). Articulatory reduction in different speaking styles. U Elenus i Peter Branderud (Urednici) *The Proceedings of the XIIIth International Congress of Phonetic Sciences*. Vol. 2, 12-19.
- Levinson, S.C.** (1983). *Pragmatics*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Mahl, G.F., Schulze, G.** (1972). Psychological research in extralinguistic area. U Sebeok T.A., A.S. Hayes, M.C. Beteson (urednici) *Approaches to semiotics*. Mouton & Co. The Hague, Paris
- Škarić, I.** (1982). *U potrazi za izgubljenim govorom*. Školska knjiga - SN Liber, Zagreb.

Damir Horga
Faculty of Philosophy, Zagreb

SPEECH FLUENCY IN ELECTRONIC MEDIA

SUMMARY

Fluency is defined in terms of easiness to plan and perform speech. Different speech styles (spoken vs read, spontaneous vs prepared, informal vs formal) also differ in terms of fluency. In spite of the fact that fluent and non-fluent speech are easily distinguishable, the parameters distinguishing them can be ascribed to different conceptual, linguistic and speech levels. Fluency hindrances are due to imperfect speech planning and performance and most often take the form of hesitation, attempt at correction and "pronunciation error".

A certain amount of non-fluency is acceptable in spontaneous speech, provided it is adapted to the natural mechanisms for processing spoken messages of the listener. The introduction of electronic media has lowered the fluency level while increasing the naturalness of speech. The question arising now is to what extent a natural spontaneity of speech should combine with its articulateness i.e. with its fluency in order to achieve a kind of speech that is both natural and cultivated enough to suit its public function.

The paper describes and classifies various forms of hindrance of speech fluency encountered on local and state radio and TV programmes.

Key words: *speech fluency, electronic media*
